

با خشک شدن سد دوستی به عنوان بزرگ ترین سد استان، چشم امید مشهدی ها برای تابستان امسال به سد در شرف آب گیری شوریجه دوخته شده است

قهر «دوستی»؛ دوستی «شوریجه»

گزارش روز

پیمان پوسن زاده

کم کم دوباره آسمان شهرها و روستاها، مهمان بادهای داغ فصل تموز می شود و تابستان با چشمک خورشید، دوباره زمین و زمان را گرم تر از همیشه می کند؛ آب و هوایی که برای امسال یک خبر بد دارد و چند خبر خوب؛ خبر بد و البته تکراری، اینکه پنجمین سال تداوم خشک سالی، کفگیر سدهای آب شرب مشهد از جمله طرق، کارده وارد اکراه به دیگر رسانده و تاجایی پیش رفته است که سد دوستی، قرار است دوستی دیرینه اش با مشهدی ها را امسال به طور کامل قطع کند. حالا اگر تلطیف شرایط آب و هوایی روزهای بهاری را در کنار خبر رسیدن آب سد شوریجه به مشهد در تابستان آینده در گف خبرهای خوب این حوزه بگذاریم، شاید بتوان این حالت خوف و رجا گونه حاصل از تراز همیشه منفی آبی شرق کشور را بهتر از سال قبل تاب آورد. البته نباید چندان با عینک خوش بینانه به این وضعیت نگاه کرد و همان گونه که عیسی بزرگ زاده، سخنگوی صنعت آب، نیز چند روز پیش گفت، با وجود بارش های نسبتاً خوب در بسیاری از نقاط کشور، عبور ایران از خشک سالی و ورود دشت های خشک این سامان به «ترسالی»، با واقعیت علمی موجود و پدیده کم بارشی در ۱۱ استان فاصله دارد. او با دعوت از همه مردم به مدیریت صحیح مصرف آب به ویژه در استان های تهران، البرز و خراسان رضوی، از کارشناسان آب و هواشناسی خواست تا در تبیین شرایط دقیق اقلیمی برای مردم مشارکت کنند.

استان؛ جلوتر از مشهد

حسین اسماعیلیان، مدیرعامل شرکت آب و فاضلاب مشهد، نیز با همین تأکید، نیمه پر و خالی ظرف آبی این شهر را این گونه توصیف می کند: اگر به آمار و ارقام بارندگی های سال آبی جاری در قریاس باسال آبی گذشته دوره آماری بلندمدت نگاه کنیم، خوشبختانه امسال به ویژه در متوسط بارش های استان، اتفاقات خوبی افتاده است که امیدوارم همچنان ادامه داشته باشد؛ هرچند بارندگی هایی که تا امروز رخ داده، برای ظرف آبی شهر مشهد، عایدی چندانی نداشته است. او شاهد این مدعا را قاطرات بارانی می داند که از ابتدای سال آبی جاری یعنی از اول مهر سال ۱۴۰۴ تا بیست و سومین روز ابتدایی امسال، از آسمان بر خاک ترک خورده و خشک دشت مشهد باریده است؛ «میزان بارش های صورت گرفته در مشهد در این مدت، ۱۷۱ میلی متر بوده است که در مقایسه با بارش ۱۲۵ میلی متری مدت مشابه سال گذشته، ۳۶ درصد و در قریاس با دوره آماری بلندمدت بارش های این شهر که عددی معادل ۱۶۰ میلی متر بوده است، ۷ درصد رشد نشان می دهد.» به گفته او، این در حالی است که در همین مدت، میزان بارش های استان بالغ بر ۱۷۷ میلی متر بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته (۱۱۰ میلی متر) ۶۱ درصد و در مقایسه با دوره آماری بلندمدت (۱۳۷ میلی متر)، ۲۹ درصد افزایش داشته است.

اسماعیلیان در پاسخ به این پرسش که بارش های بهار به چه میزان بر افزایش دارایی های آبی و پرشدگی سدها تأثیر می گذارند، می گوید: قطعاً بارندگی های این فصل به سبب نوع سیلابی و روانایی آن در افزایش ذخایر آبی سطحی، اثرگذاری بیشتری نسبت به بارش های کم حجم پاییزی و زمستانی که بیشتر مناسب ذخایر زیرزمینی است، دارد و به همین سبب، همواره امیدواری ها برای رفع مشکلات آبی فصل گرما در ماه های ابتدایی سال، بیشتر از زمان های دیگر است. او می افزاید: در ۲۳ روز ابتدایی امسال، در مجموع ۳۰ میلی متر بارش برای شهر مشهد به ثبت رسیده است که این رقم در مدت مشابه سال قبل، ۲۹ میلی متر بوده و در دوره آماری بلندمدت، ۳۳ میلی متر به ثبت رسیده است. در اینجا هم وضعیت متوسط بارش ها در کل خراسان رضوی، بهتر از شهر مشهد به نظر می رسد و در همین مدت، ۴۲ میلی متر بارش برای این استان به ثمر نشسته است؛ میزان بارشی که سال گذشته، ۲۹ میلی متر و در دوره آماری بلندمدت، ۲۶٫۴ درصد بوده است.

۴۱ شهر در وضعیت قرمز آبی

با این حال و با وجود وضعیت بارش های بهتر استان نسبت به مشهد، حسین امامی، مدیرعامل شرکت آب و فاضلاب خراسان رضوی، ۱۴ شهر این خطه

با جمعیتی بالغ بر ۵۰۰ هزار نفر و ۲۲ روستا با جمعیتی افزون بر ۲۷۰ هزار نفر را در شرایط قرمز اعلام کرده است. به گفته او، وضعیت قرمز آبی یعنی تولید آب در شهرهایی که در این وضعیت هستند، پاسخگوی میزان مصرف نیست و این موضوع، تاب آوری

این مناطق را به حداقل رسانده است، به گونه ای که با بروز یک اتفاق، کم آبی و حتی شرایط بحرانی تر آبی در منطقه رخ می دهد. وی ادامه می دهد: این شهرها شامل گلبهار، تربت جام، نیشابور، قوچان، گناباد، تربت حیدریه، سبزوار، صالح آباد، تایباد، بردسکن، مشکان، قاسم آباد، شامکان و رادکان است، از این رو از ساکنان این مناطق درخواست می شود با مدیریت مصرف و پرهیز از مصارف غیر ضروری، امکان ادامه آب رسانی در زمان اوج مصرف را فراهم کنند. مدیرعامل شرکت آبفای خراسان رضوی می گوید: ۲۰ شهر استان نیز در «وضعیت نارنجی» قرار دارند؛ یعنی میزان مصرف و تولید آب در آن ها، برابر است و مشترکان این شهرها شامل (بايگ، خواف، چناران، خلیل آباد، باخرز، جغتای، کلات، خرو، مشهدریزه، گرماب، سمیع آباد، ریواده، احمدآباد صولت، رشتخوار، دولت آباد، شاندیز، طرقيه، فرهادگرد و محله های نعمان و شریف آباد، حسن آباد و چنار» در موقعیت مناسب آبی نیستند و در وضعیت شکننده ای قرار دارند و در صورت اصلاح نکردن الگو و افزایش مصرف آب، با تنش جدی مواجه خواهند شد. امامی ادامه می دهد: هفت شهر خراسان رضوی یعنی رباط سنگ، فریمان، بجستان، کاخک، ربوش، اسحاق آباد و سیدآباد هم در «وضعیت زرد و شرایط حساس آبی» قرار دارند؛ این به آن معناست که منابع آبی آن ها از لحاظ کیفی، دچار مشکل است. وی اضافه می کند: در کنار ۲۲ روستای در وضعیت قرمز، ۴۲۵ روستا در شرایط نارنجی و ۱۱۶ روستا در موقعیت زرد قرار دارند که استفاده از آب شرب برای دام و آبیاری باغ ها و زراعت، از جمله عوامل کمبود آب در روستاهاست.

وضعیت نامطلوب سدهای مشهد

از سوی دیگر، مدیرعامل آبفای مشهد وضعیت آبگیری سدهای اصلی آب شرب این شهر یعنی دوستی، طرق، کارده و ارداک را نامطلوب ارزیابی می کند و در توضیح بیشتر می گوید: سد دوستی به طور کامل از مدار بهره برداری خارج شده است و با توجه به شرایط آبی ۳ سد دیگر، از ابتدای سال آبی جاری جز در برخی مقاطع خاص، بهره برداری ویژه از آن ها نداشته ایم. در حال حاضر آب شرب شهر مشهد بدون سدهای تأمین کننده آن و از طریق مسیرهای دیگر مثل ذخایر زیرزمینی، مدیریت می شود. اسماعیلیان با اشاره به امیدواری هایی که نقشه های هواشناسی درباره بارش های احتمالی اردیبهشت و خرداد بیان می کنند،

می گوید: طی کردن این مسیر بدون کمک شهروندان، امکان پذیر نیست و قطعاً برای برون رفت از بحران کمبود آب که در آن قرار داریم، نمی توانیم بدون مشارکت مردم و تشریح دقیق مسئله توسط رسانه ها پیش برویم. مردم باید تنش آبی را لمس کنند و باید به آن ها اطلاعات کافی در این زمینه داده شود. خوشبختانه باهدلی و همراهی مردم خوب مشهد در پیک سایی تابستان سال گذشته، حدود ۱۵ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل، کاهش مصرف رقم خورد که این رقم براساس برنامه جامع آبی این شهر، تقریباً حدود ۲۰ درصد برآورد شده است.

شوریجه تا آخر بهار به مشهد می رسد

اسماعیلیان این خبر خوب را هم می دهد که امسال با وجود قهر سد دوستی، سدی دیگر پیمان دوستی و مودت خود را با مشهدی ها آغاز می کند و این سازه چیزی نیست جز سد شوریجه در ۱۲۵ کیلومتری شهر امام رضا^ع. براساس صحبت های مدیرعامل آبفای مشهد، بیشتر کارهای اجرایی سد شوریجه انجام شده است و همکاران او در شرکت آب منطقه ای استان، قول داده اند که سامانه انتقال آب ۱۵/۵ کیلومتری این سد به خط انتقال دوستی و همچنین تجهیز ایستگاه پمپاژ مربوط به آن را تا قبل از تابستان به سرانجام رسانند. سد مخزنی شوریجه در فاصله ۱۲۵ کیلومتری مشهد و حدود ۳۰ کیلومتری بخش مرزداران شهرستان سرخس، واقع شده است. این سد از نوع خاکی و با هسته رسی قائم با حداکثر ارتفاع ۴۶٫۵ متر از بستر رودخانه، طول تاج ۲۷۴ متر و حجم حوضه آبریز ۱۵ هزار و ۶۵۰ کیلومتر مربع برای ذخیره سازی آب رودخانه کشف رود در نزدیکی روستای پل گزی، از توابع بخش مرزداران، ساخته شده است که با توجه به فرار میلیون ها مترمکعب سیلاب و رواناب فصلی به خارج از مرزهای کشور، می تواند ظرفیتی خوب برای مهار و استفاده از این نعمت الهی باشد. اسماعیلیان می گوید: حجم قابل تنظیم این سد، به عنوان دومین سد بزرگ خراسان رضوی بعد از سد دوستی، حدود ۲۵۰ میلیون مترمکعب است. برای درک اهمیت این سازه آبی، همین اندازه بدانید که در جریان سیلاب های دو سال قبل استان و به سبب نبود چنین سدی، بیش از ۷۰۰ میلیون مترمکعب آب از دسترس خارج شد و بلااستفاده ماند. با داشتن شوریجه در صورت وقوع چنین سیلاب و رواناب هایی، می توان ذخیره بسیار خوبی برای تأمین آب شرب در اوج مصرف داشت.

حال ناخوش سدهای مشهد

محمد علی نعمت نژاد، مدیرعامل شرکت آب منطقه ای خراسان رضوی، نیز کمی پیش تر در تأیید این خبر به شهرآرا گفته است: شوریجه می تواند در روزهایی که سد دوستی چندان بنای دوستی با مشهدی ها ندارند، یار خوبی برای تأمین حدود ۱۲۵۰ لیتر بر ثانیه آب برای شهروندان و زائران این شهر در اوج مصرف تابستانه امسال باشد. او همچنین به آخرین وضعیت چهار سد دوستی، طرق، کارده و ارداک که منابع اصلی تأمین آب شرب مشهد به شمار می آیند، این گونه اشاره می کند: سد دوستی که تا پار سال تا حدود ۲ مترمکعب بر ثانیه به آن امید بسته بودیم، فعلاً به صورت کامل از مدار بهره برداری خارج شده است و امیدواریم با بارش های بهاری امسال، همچون بارش های خوبی که در یکی دو سال قبل در اردیبهشت داشتیم، بزرگ ترین سد استان دوباره به چرخه زندگی برگردد. سدهای طرق، کارده و ارداک هم با مجموع حجم

مخزنی ۹۰ میلیون مترمکعبی خود تا ۱۱ فروردین ۳ میلیون و ۳۰۴ میلیون و ۵/۳ میلیون مترمکعب به ترتیب حدود ۱۰ درصد، ۱۳ درصد و ۱۸ درصد پرشدگی داشتند که به سبب کاهش میزان سفر در نوروز امسال و به تبع آن، کاهش میزان مصرف آب، فعلاً از آن ها استفاده نمی کنیم و روی منابع دیگر مثل چاه ها و آب های زیرزمینی متمرکز هستیم. آن طور که مدیرعامل شرکت آب منطقه ای خراسان رضوی همانند همکارش در شرکت آبفای مشهد می گوید، با وجود وضعیت بحرانی سدهای تأمین کننده آب شرب مشهد، میزان بارش های سال آبی جاری کمی بهتر از میزان مشابه سال گذشته و حتی دوره بلندمدت است و همین موضوع، بارقه ای از امید را برای تداوم میزان بارش ها در نخستین فصل سال ایجاد می کند. به گفته او، عایدی تمام سدهای خراسان رضوی از ابتدای سال آبی جاری یعنی از اول مهر آب ۱۴۰۴ تاکنون، چیزی حدود ۴۷/۵ میلیون مترمکعب بوده و از ابتدای امسال نیز حدود ۸/۶ میلیون مترمکعب به دارایی این سازه های آبی افزوده شده است. وی با اشاره به ضریب نرمال و فوق نرمال بارندگی ها در بسیاری از نقاط کشور در سال آبی جاری، میزان پرشدگی سدهای کشور را در حالی معادل ۵۰ درصد اعلام می کند که به ادعان خودش، خراسان رضوی با این اعداد و ارقام فاصله زیادی دارد و میزان پرشدگی سدهای این استان ۹۵ میلیون مترمکعب، چیزی حول و حوش فقط ۶ درصد است. بر اساس صحبت های این مدیر آبی، میزان پرشدگی سدهای خراسان رضوی تا ۱۱ فروردین در مدت مشابه سال قبل، ۱۳ درصد و چیزی حدود ۲۰۰ میلیون مترمکعب از یک میلیارد و ۵۷۲ میلیون ظرفیت آبیگیری تمامی سدهای استان بوده است.

۱۲ پروژه عملیاتی برای خروج از اضطرار تابستان

مدیرعامل شرکت آب منطقه ای خراسان رضوی همچنین گذری به طرح های عبور از بحران و خروج از اضطرار در سال ۱۴۰۵ می زند و می افزاید: این مجموعه با ۵ پروژه و شرکت آبفای مشهد با ۷ طرح عملیاتی، تمام تدابیر لازم را برای تأمین آب هم استانی ها و زائران، مسافران و مجاوران شهر امام رضا^ع اندیشیده اند و در همین راستا، رقمی بالغ بر ۴٫۵ همت نیز برای اجرای صد درصدی پروژه های مذکور در نظر گرفته شده است.

اختصاص ۶۰۰ میلیارد تومان در گوران جنگ

اسماعیلیان، مدیرعامل آبفای مشهد، نیز درباره اختصاص اعتبارات این پروژه ها و در پاسخ به این سؤال شهرآرا که آیا با شرایط فعلی جنگ، امیدی به تخصیص بودجه های لازم برای اجرای طرح های خروج از اضطرار آب مشهد وجود دارد، گفته است: ۶۰۰ میلیارد تومان از این مبلغ در آخرین روزهای پایانی اسفند سال گذشته یعنی در گیرودار جنگ، اختصاص پیدا کرده است و امیدواریم این روند تخصیص اعتبارات بدون مشکل انجام شود. هرچند بارندگی های خوبی که در کشور به وقوع پیوسته، سبب خارج شدن بسیاری از شهرها و روستاها از وضعیت اضطرار شده است و در چنین شرایطی، به طور منطقی روند اختصاص اعتبارات به مناطقی مثل شرق کشور که مشکلات بیشتری دارند، افزایش می یابد. وی میزان استفاده آب مشهدی ها در ایام اوج مصرف سال گذشته را ۱۱ هزار و ۳۳۵ لیتر بر ثانیه برمی شمرد و یادآوری می کند: پیش بینی کارشناسان آبی برای تابستان امسال نیز رقمی حدود ۱۱ هزار و ۷۵۰ لیتر بر ثانیه است که امیدواریم با اثر بخشی حدود ۵ مترمکعبی پروژه های اضطرار در بدبینانه ترین حالت های ممکن، نیز مشکلی در تأمین آب شهروندان نداشته باشیم.